

Окремі питання врегулювання кримінальної відповідальності неповнолітніх: досвід зарубіжних країн

Торбич О.І., курсант 202 навчальної групи ННІ №1 НАВС.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук **Олійник О.С.**

Діти – особлива категорія в аспекті кримінальної відповідальності. Правова регламентація покарання неповнолітніх залежать від особливостей правової системи, до якої належить та чи інша держава, а також від її національної специфіки.

Актуальності даного питання в Україні сприяла низка факторів: погіршення економіко-соціального рівня життя населення, зростання злочинності, відсутність контролю з боку батьків, учителів та уповноважених органів, вплив кіно та інтернету на свідомість підлітків.

В аспекті реформування багатьох галузей, дослідження зарубіжного досвіду встановлення кримінальної відповідальності неповнолітніх є необхідним кроком на шляху до євроінтеграції національного законодавства.

Підходи до державного врегулювання питання різні. Так, в державах континентальної правової сім'ї особливості покарання неповнолітніх передбачені лише в кримінальних кодексах (держави СНД, Латвія, Литва) або як в кримінальних кодексах, так і в спеціальних законах (Італія, Нідерланди, Швейцарія), або лише в спеціальних законах.

Наприклад, у Франції діє Ордонанс про відповідальність неповнолітніх правопорушників 1945 р., а у ФРН Закон про суди для молоді 1953 р. (зі змінами 1961 р.) та Закон про відправлення правосуддя у справах неповнолітніх і щодо діянь, вчинених неповнолітніми (в редакції 1974 р.), в Швеції Закон про соціальну службу 1980 р. та Закон про опіку над молоддю 1990 р.

У Великобританії, яка репрезентує англосаксонську правову сім'ю (в Уельсі діє англійське право, певні особливості має право Північної Ірландії, в той же час правова системи та законодавство Шотландії, зокрема і кримінальне, є повністю самостійним [2, с. 135]), діють численні акти із цих питань, зокрема, Закони про дітей 1933 р., 1963 р., 1969 р., Закон про повноваження кримінальних судів 1973 р., Закон про магістратські суди 1980 р., Закони про кримінальну юстицію 1982, 1988 та 1991 р. тощо.

Відомий український науковець М. І. Хавронюк у цьому зв'язку звертає увагу на той факт, що питанням кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх в європейських державах часто присвячені спеціальні закони, «а тому у кримінальних кодексах про них не згадується або майже не згадується. Такий підхід застосовано в Австрії, Сан-Марино, Іспанії, Данії, а також у Франції та ФРН».

На нашу думку, існування окремого нормативного акту є доречним, адже це дасть змогу більш конкретно врегулювати усі питання, які наразі при розгляді мають долю суб'єктивності. Такий підхід підвищить рівень захищеності неповнолітнього, дасть додаткові гарантії справедливого правосуддя.

Маючи окремий нормативний акт, можна на прикладі європейських країн розгалузити систему виховних заходів для неповнолітніх, розбити їх на категорії за віком та правопорушеннями, які вони вчинили тощо.

Так, адекватним для сприйняття є досвід Німеччини, зважаючи на пануючу в науковій літературі думку, що в цій країні найбільш ефективно та гуманно законодавство щодо неповнолітніх правопорушників. Крім КК Німеччини, питання кримінальної відповідальності підлітків регулюються Законом «Про правосуддя для неповнолітніх».

Корисним буде досвід не лише наявності окремого нормативного акту, а й система виховних заходів стосовно неповнолітніх, яка істотно відрізняється від вітчизняної. Так, виховні заходи у кримінальному законодавстві Німеччини включають в себе: вказівки, адресовані правопорушнику; припис, який повинен надати допомогу у вихованні неповнолітнього. З цього приводу слушним є розгляд запропонованих змін Т. А. Савиної, яка пропонує до вітчизняного законодавства додати суспільно корисні роботи для неповнолітніх (які за своїм змістом відрізняються від виправних та громадських робіт).

Також, Ю. С. Ільченко, з урахуванням досвіду зарубіжних держав (зокрема, Нідерландів і Швейцарії) вважає доцільним доповнення КК України новими видами покарань, які були б

розраховані тільки на неповнолітніх, наприклад, молодіжний арешт, відшкодування завданих збитків тощо.

Вважаємо, що розширення переліку покарань для неповнолітніх є доречним, особливо цікава остання позиція Ю. С. Ільченко. Доцільним видається саме розширення, а не зменшення заходів стосовно неповнолітніх, як крок до гуманізації. Таким шляхом пішла Болгарія, де до неповнолітніх можуть бути застосовані всього три види покарань: позбавлення волі, громадська догана та позбавлення права займатися певною професією або діяльністю. Цей перелік видається занадто обмеженим.

На нашу думку, варто розробити багато заходів, однак звернути увагу на механізм їх дії, аби вони виконували покладену на них функцію у максимальному обсязі.

Отже, врегулювання кримінальної відповідальності неповнолітніх у країнах Європи дуже різне, на що впливає низка факторів. Видається доцільним запозичення зарубіжного досвіду, зокрема щодо розроблення та прийняття окремого нормативно-правового акту з питання та доповнення переліку заходів кримінального характеру щодо неповнолітнього новими. Однак, усі зміни варто обґрунтовувати та коригувати відповідно до особливостей вітчизняної правової системи та можливостей запровадження того чи іншого заходу.